

CARME BARCELÓ I MARGINET (RIBES, 1928–BARCELONA, 2011) *IN MEMORIAM*

MIQUEL SITJAR I SERRA

Mancaven pocs dies per la Mare de Déu del Carme, i la Carme Barceló se'n van anar al cel, com a ella li agradava dir i repetir quan, en aquests darrers anys de salut fràgil es referia al seu traspàs, i ens demanava als amics que la recordéssim des de la terra que, per a ella, era el Paradís. Un Paradís que tenia múltiples ubicacions geogràfiques, Ribes, Ripoll, Barcelona, l'Església d'Urgell, etc.

El que acabo d'escriure no ho llegiu, lectors, sisplau, com una llicència i una exageració pròpia del gènere laudatori funerari, sinó com un autèntic sentiment de la Carme Barceló. Ella era una persona entusiasta, divertida, que sabia gaudir de la vida, i aspirava a construir i a cercar la felicitat, la pròpia i la de tothom, des de l'ensenyament i la cultura. Ho va intentar en els diversos ambients en què va viure, començant pel lloc on va néixer.

La Carme Barceló a Ribes

Filla gran d'una de les nissagues del carrer Major de Ribes que han escrit la història del poble de l'últim segle, amb la glòria de l'èxit i amb la penalitat de l'actual decadència d'aquell model familiar i de negoci, va viure el terror de la Guerra Civil i el drama de la repressió franquista, en especial sobre el seu pare, víctima d'una denúncia interessada i venjativa, que li va costar la presó. Aquest trauma de veure el pare entre reixes no la va abandonar mai. Amb la mare i el germà més jove, va haver de tirar endavant el negoci dels pinsos Barceló, conegut amb el nom per a ella antipàtic de cal Pelut. Va sacrificar, doncs, uns anys preciosos de formació que, després, va recuperar amb gran esforç, estudiant ja de gran Història de l'Art a la Universitat de

Barcelona. Va esdevenir així la primera dona universitària de Ribes, un poble que, quan jo vaig néixer l'any 1962, tenia una nòmina més aviat escassa d'universitaris, i que, més enllà dels clàssics farmacèutic i rector, no comptava amb altra gent il·lustrada que alguns membres de la família Vigo (cal Manets o cal Mem), una colossal factoria de savis prodigiosos.

Per tant, la Carme Barceló, a qui jo començo a conèixer els anys vuitanta, brilla per a mi amb aquesta aurèola de prestigi, resultat de la combinació de ser de cal Pelut, ja aleshores una empresa multinacional, i de tenir els estudis universitaris que molt pocs (i per suposat encara més poques dones) tenien.

De la seva família de Ribes, cal remarcar la importància per a ella de dues persones. D'una banda, qui ella anomenava *el senyor oncle*, mossèn Barceló, prevere, canonge i sagristà de la catedral de Barcelona, gràcies a les desinteressades gestions del qual alguna gent de Ribes, resident al cap i casal, aconseguia l'altíssim honor de poder fer batejar llurs fills a la monumental catedral de la ciutat. La Carme Barceló, agraïda pel que mossèn Barceló havia fet per ella i la família en els temps difícils de l'empresonament del pare, se sentia dipositària de la memòria d'aquest insigne sacerdot de Ribes, que també l'havia educada en l'amor a la Mare de Déu de Núria. En efecte, aquest amor nurienc de mossèn Barceló es traduí en la donació dels seus valuosos calze i la patena per al culte marià al santuari. Jo he estat testimoni com ella ho deia sempre als capellans custodis, i els exigia una correcta preservació i ús d'aquells instruments de culte. Ho feia des de l'autoritat que li donava ser la neboda del donador, i també com a dona d'Església en exercici gairebé ministerial, com ja veurem. L'altre referent familiar indiscutible era el seu germà Josep Barceló, el constructor del gran imperi empresarial, un home senzill, treballador, extremadament intel·ligent. Josep Barceló i Marginet tenia una extraordinària projecció pública, que superava els minúsculs confins de la vall de Ribes. Era molt conegut en els cercles empresarials i polítics de Barcelona i Madrid, ja abans de la Transició. La Carme Barceló n'estava orgullosa, compartia amb ell opinions i judicis, però de vegades li desagradava el fet de ser vista i coneguda només com la *germana de*. Sovint il·lustrava el seu disgust amb l'anècdota que el president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, assidu visitant a cal Pelut, per on passava, cada agost, a recollir una ampolla de ratafia casolana per solemnitzar els dies de festa a la seva residència estiuenca de Querolbs, no la reconeixia, fins que ella li deia que era la ger-

a a a

mana d'en Josep Barceló, a la qual cosa, el president Pujol, sempre memoriós, li deia «vostè, doncs, és de cal Pelut».

Ja ha quedat dit que la Carme Barceló era una dona d'Església activa. La seva vinculació a la parròquia i a les Filles de Maria la dugué a intervenir i a col·laborar en els actes culturals, però també en els culturals, que la parròquia de Ribes de la postguerra organitzava. Així, amb motiu dels preparatius de la catifa floral del Corpus, que havia d'engalanar el carrer Major, a ella i altra gent, se'ls acudí de proposar i fer una festa no religiosa, desenfadada i divertida, que engalanés també el carrer Major. Es faria després de les festes de Ribes d'agost. Havia nascut, doncs, la popular i ocurrent Festa del carrer Major, que porta ja més de mig segle d'existència. La Carme Barceló en fou una de les promotores més imaginatives, amb el seu treball al si de les comissions que es varen crear.

L'impuls cultural i les idees adquirides durant aquells anys li varen servir, un cop recuperada la democràcia, i enmig de l'ebullició i entusiasme del

Celebració dels 25 anys del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. Montgrony, 15 de novembre del 2003. D'esquerra a dreta: Florenci Crivillé, Carme Barceló, Jordi Mascarella, Antoni Llagostera i Joan Puig, ponent de Cultura de la Diputació de Girona. (CECR)

primer ajuntament democràtic de Ribes, presidit per l'alcalde Salvador Carre-ra (1979), per animar i aconsellar al nou consistori l'organització d'activitats culturals, com ara concerts, aprofitant els magnífics espais de les nostres esglésies romàniques. Aquesta època de la Transició va ser per a la Carme Barceló el seu millor i més creatiu temps a Ribes.

En els darrers temps, a Ribes sempre donava consells a tothom. Els alcaldes, i molt especialment els regidors de cultura, rebien de tant en tant la seva visita amb una llista de les coses que, segons ella i per l'autoritat que li conferia l'edat i l'experiència, calia fer per dinamitzar la cultura del poble. De vegades era molt crítica amb la manca d'ambició i qualitat d'algunes iniciatives culturals, però també era capaç de reconèixer la feina i l'entusiasme d'humils associacions com els Amics de les Sardanes de Ribes, de la qual era sòcia.

En els darrers anys cal reconèixer la seva implicació a favor de la conservació de l'única sala de cinema de Ribes, compromís que la va portar a ser elegida presidenta de l'Associació dels Amics del Cinema de Ribes, que actualment gestiona aquest local. Ribes no ha perdut, doncs, una de les finestres privilegiades a la cultura, com és el cinema, gràcies a la seva insistència, i avui l'entitat d'Amics del Cinema recorda la seva presidenta honorària organitzant moltes activitats.

La Carme Barceló a Ripoll

La relació de la Carme Barceló amb la capital de la comarca va ser inicialment laboral. Va exercir de professora, la seva autèntica i més sentida vocació, al col·legi Nostra Senyora del Carme de Ripoll, i també a l'escola de la fàbrica Saphil. En aquests dos centres educatius, hi va fer molt bones amistats, amb les quals va compartir aficions i gustos culturals. Cap als anys vuitanta del segle passat, abandona Ripoll per anar a treballar i a viure a Barcelona fins a la seva jubilació. Precisament la seva jubilació li va permetre, gairebé vint anys després, tornar-se a implicar en el sempre difícil món cultural de Ripoll. L'amistat amb mi la va empènyer a ajudar-me en la feixuga organització del I Col·loqui d'Estudis Transpirinencs (Núria, 1998). Va aportar idees i noms de persones que podien participar-hi, i que el Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (CECR), que jo aleshores presidia, difícilment hauria pogut arribar a conèixer. També un any abans, per amistat amb mi, va acceptar de presentar a la vall de Ribes una altra de les magnes obres

a a a

del CECR, l'edició del llibre *El món al Ripollès*, que una mica més i no pot presentar, per culpa d'una angina de pit que li sobrevingué a Tolosa de Lenguadoc, i de la qual es va recuperar amb prou celeritat. Diuen que, mentre era atesa a l'hospital, reclamava als metges i als familiars diligència en les cures per poder intervenir en la presentació del «llibre del Miquel».

Per l'amistat i afecte que ens professàvem, i perquè jo creia que ella podia aportar consell i coneixement, la vaig convidar a formar part de la junta del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès que, amb mi de president, va ser elegida el 22 de març de 1996. Com ja ha quedat dit, aquells darrers anys del segle al Ripollès van ser molt plens d'activitats, en les quals la Carme Barceló va poder aportar la seva visió i el seu entusiasme. Això darrer va quedar molt palès amb els premis Joan Triadú, i també els premis Gerbert, tots dos adreçats a estudiants. Vaig tenir la fortuna de compartir amb la Carme Barceló, i amb en Florenci Crivillé, alguna sessió del jurat dels premis Gerbert. Ni jo, ni en Florenci Crivillé, oblidarem, mentre visquem, la minuciositat de la Carme Barceló en les lectures dels treballs presentats, la comprensió per l'esforç dels alumnes i la justícia de les seves qualificacions. Les meves lectures i apreciacions quedaven superficials i anecdòtiques davant del seu exigent capteniment. Ella certament era, i havia estat, una persona rigorosa, disciplinada, molt mental i perfeccionista. Mai no estava del tot contenta amb el que havia escrit o feia. I sovint em volia veure, perquè li llegís i li examinés coses que escrivia. A mi sempre em semblava tot perfecte, perquè certament ho era, i no pas perquè jo no m'hi fixés prou, com semblava que ella pensava de vegades.

La Carme Barceló a Barcelona

Ja ha quedat dit quan va deixar Ripoll per marxar a treballar a Barcelona, però no he explicat com i per què. Qui la coneixia, li havia sentit explicar sovint, i amb tot luxe de detalls, el conflicte que va viure com a professora al col·legi Nostra Senyora del Carme de Ripoll, que va acabar amb el seu acomiadament del centre, i un posterior judici que ella va guanyar per considerar el jutge improcedent el seu acomiadament. Amb els diners obtinguts per la sentència favorable a les seves demandes, la Carme Barceló sempre explicava que va poder permetre's el luxe de comprar l'obra completa de Josep Pla, un dels seus escriptors predilectes. El fet, anecdòtic en aparença, té una important càrrega significativa, i porta aparellada una lliçó i una aposta a favor del

consum i la inversió en cultura, malgrat sigui a partir d'uns diners que ella mai no hauria volgut obtenir per via judicial.

A Barcelona va treballar un temps en algunes escoles municipals, però també va fer d'arxivera del *Diari de Barcelona*. Dels periodistes, de les seves profecies i de la seva espera incansable de notícies, n'explicava moltes anècdotes divertides. Al diari, hi va conèixer molta gent del món de la cultura de la capital, i va aprofundir la relació, entre d'altres, amb el món del teatre. Era molt feliç al Teatre Lliure, i va fer-se membre de la seva associació d'amics, amb la qual va participar en moltes de les seves activitats i sortides.

Aquesta integració en el món barceloní no li impedia exercir, també a Barcelona, la seva condició de filla de Ribes, amb l'amor, satisfacció i empenya que tots els que hi hem nascut manifestem. Així doncs, animava, i hi participava en un sopar-trobada dels fills de Ribes a Barcelona, que solemnitzava la festa del nostre patró, l'insigne màrtir sant Valentí. No oblidava tampoc a Barcelona la seva devoció nuriencia i, per això, assistia sovint a les activitats dels Amics de Núria, associació amb seu a Barcelona, de la qual en va ser també membre de la junta.

La Carme Barceló i l'Església

Dona de profundes conviccions religioses, formada en el pietisme i la devoció de la postguerra, veia en l'Església catòlica molt més que una institució dedicada a impartir sagraments. Creia que els ministres de l'Església s'havien d'implicar en el servei també a les necessitats socials, promoure la cultura i el ple desenvolupament humà. Com a membre de la comunitat parroquial de Ribes, exigia això i s'enfadava sovint quan veia que capellans i laics no ho veien tan clar com ella, i no es conformava gens amb un *anar fent*, d'altra banda tan propi del caràcter feliç i satisfet de la gent de Ribes. Es va creure el Concili Vaticà II, en el que significava de renovació i aposta per la implicació dels laics (i també de les dones laiques) en el funcionament de l'Església. Tant s'ho va creure, que són famosos els seus viatges a la capital del nostre bisbat, la Seu d'Urgell, i també els escrits adreçats al seu bisbe, l'arquebisbe Joan Martí i Alanís (1971-2003), per fer-lo coneixedor de la situació i estat de la parròquia de Ribes. Ella explicava l'anècdota, que iniciava sempre les converses amb el senyor bisbe, recordant-li que ella era la senyora que, a la missa d'inauguració del llarg pontificat de l'arquebisbe Martí, havia proclamat la segona lectura, l'epístola als Corintis de sant Pau. Tanmateix, la

Carme Barceló no sempre se sentia escoltada a la Seu, i en els darrers temps manifestava desànim i pessimisme davant del funcionament del Bisbat, la situació dels preveres i la crisi de vocacions i idees. Un fet, però, en el que es complaïa era d'haver contribuït a evitar (segons ella) que el bisbat d'Urgell, atribolat per múltiples circumstàncies, hagués venut, o traspassat, Núria a l'Opus Dei. En aquells moments, ara fa trenta anys, que l'Opus Dei es quedés amb Núria, era vist, d'una banda, com una privatització del santuari, a semblança de l'operada a Rial, una antiga escola i establiment prop de Queralbs, que havia quedat només accessible per als membres de l'Obra, i, de l'altra, era massa viu el record d'un Opus Dei servil seguidor del franquisme. De fet, res no molestava més la Carme Barceló que el nacionalcatolicisme, que havia hagut de patir durant els anys de la postguerra. Per aquest motiu, una de les persones de dins de l'Església que més la van inspirar va ser el monjo montserratí Hilari Ragner, historiador d'aquest període, que denunciava sense por els excessos del nacionalcatolicisme i la complaença de l'Església espanyola amb la dictadura. Sovint la Carme Barceló l'anava a veure a Montserrat, i aconseguí que aquest monjo historiador acceptés venir a Ripoll a presentar l'any 1999 dos dels seus llibres al Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. La presentació d'aquests llibres, preparada amb molta il·lusió i ganes, va ser una de les aportacions que més recordo del pas de la Carme Barceló per la junta del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès mentre jo el vaig presidir.

Personalment considero una llàstima que el meu pas per la delegació de Cultura de la Generalitat de Catalunya a Girona, entre els anys 2007 i 2011, hagi coincidit amb l'època de menys activitat pública i presència de la Carme Barceló, que ja estava malalta. Hauria compartit amb ella moltes de les coses que hi he après, i de ben segur que la meua gestió s'hauria vist enriquida pels seus suggeriments, consells i visió privilegiada.

No dubto que, quan d'aquí a molts anys (espero!) em retrobi amb ella, repassarem junts aquest article, i em criticarà, entre d'altres coses, que hagi parlat tant de mi mateix, perill inevitable sempre, i riurem recordant aquell periodista de *Destino* que va inventar-li l'epítet que li escau d'*esclarecida pedagoga*.